

Norsk renholdsverks-forening
Arbeidsgruppe for biologisk behandling

**Hygienisering og smittevern ved gårds- og hjemmekompostering
- gjennomgang av regelverk og kunnskapsstatus**

Rapport nr 1/2005

NRF – samarbeidsforum for avfallshåndtering

R A P P O R T

Rapport nr: 1/2005	Dato: 25 april 2005	Revidert:	Rev. dato:
Distribusjon: Fri		ISSN: 1502-4589	ISBN: 82-8035-046-2
Tittel: Hygienisering og smittevern ved gårds- og hjemmekompostering – gjennomgang av regelverk og kunnskapsstatus			
Oppdragsgiver: Norsk renholdsverks-forening og ORIO-programmet		Kontaktperson: Håkon Jentoft	
Forfatter(e): Kari Haug Warberg		Medforfatter(e):	
Oppdragstaker:		Prosjektleder:	
Emneord:		Subject word:	
<p>Sammendrag:</p> <p>Rapporten tar for seg 4 forskjellige former for desentralisert behandling av biologisk nedbrytbar avfall: Hjemmekompostering, gårdskompostering, levering av matavfall til gjødselkjeller og kloakkslam til gjødselkjeller. Presentasjonen er todelt: Første del presenterer hygieniske og smittefaglige spørsmål knyttet til den enkelte behandlingsmåte, og referer fagmyndighetenes svar. Her avklares også hvilke myndigheter som faktisk har hjemmel til å uttale seg om det enkelte forhold. Annen del gjennomgår de enkelte forholdene og referer lovhjemlene som kommer til anvendelse.</p> <p>Et punkt markert med * (asterix) betyr at problemstillingen ikke har latt seg avklare hos sentralmyndighetene.</p> <p>NRF har flere steder valgt å gi egne anbefalinger der myndighetene ikke har gitt avklaringer. NRFs anbefalinger er tydelig merket, og de er gitt ut fra føre-vår-prinsippet: NRF ønsker med disse rådene å hjelpe sine medlemmer til ikke å bli ufrivillige medaktører i en smittespredningssituasjon. I de tilfellene hvor lovgrunnlaget og myndighetsansvaret er u(av)klart, råder NRF sine medlemmer til å følge de forsiktighetsregler som disse anbefalingene representerer.</p>			
Godkjent av: Håkon M. Dahl	Dato: 25.04.05	Sign: Håkon M. Dahl	

<u>BAKGRUNN FOR PROSJEKTET</u>	4
<u>INNLEDNING</u>	4
<u>FAGLIGE PROBLEMSTILLINGER</u>	7
<u>1. HJEMMEKOMPOSTERING</u>	7
PROBLEMSTILLING	7
1.1. KAN ALLE MATAVFALLSFRAKSJONER - UT FRA HELSEFAGLIG TILRÅDING OG VURDERING - BEHANDLES I HJEMMEKOMPOSTEN ?	7
1.2. BØR DET VÆRE FORBUD MOT TILSETTING AV URIN TIL HJEMMEKOMPOSTEN?	8
1.3. BØR DET VÆRE BRUKSBEGRENSNINGER PÅ PRODUKTER FRA HJEMMEKOMPOST?	8
1.4. KOMPOSTERING AV STRØ FRA KATTEKASSER, GNAGER-/FUGLEBUR OG LIGNENDE	9
<u>2. MATAVFALL I GJØDSELKJELLER</u>	11
PROBLEMSTILLING	11
<u>3. GÅRDSKOMPOSTERING</u>	12
PROBLEMSTILLING	12
<u>4. SEPTIK/KLOAKK TIL GJØDSELKJELLER</u>	13
PROBLEMSTILLING	13
<u>LOVREGULERINGER OG HJEMLER</u>	14
NASJONALT REGELVERK SOM KOMMER TIL ANGJELDELSE	14
EU-LOVGIVNING	14
1 LOVREGULERING AV HJEMMEKOMPOSTERING	14
2 LOVREGULERING – MATAVFALL TIL GJØDSELKJELLER	16
3 LOVREGULERING - GÅRDSKOMPOSTERING	17
4 LOVREGULERING - KLOAKK TIL GJØDSELKJELLER	18

Bakgrunn for prosjektet

Behandlingen av biologisk nedbrytbart avfall vurderes på svært ulike vis i forskjellige kommuner. Disse avfallsfraksjonene vurderes både av teknisk etat, avfallsselskapene, kommunehelsetjenesten, hagelag og komposteringsveiledere. Slik avfall kan representere i noen tilfeller en hygieniserisiko, i andre tilfeller er de direkte smittefarlige. NRF ønsker å bidra til både en avklaring av hvilke hygiene- og smittefarer som er reelle, og hvilke forholdsregler som bør tas ut fra en føre-vår-holdning. Målet er å bidra til en mer ensartet praksis hos alle aktører, både offentlige instanser, avfallsselskap og veiledningspersonale. ORIO har støttet dette arbeidet.

Innledning

Biologisk nedbrytbart avfall er mangfoldig:

- For det første er slik avfall sammensatt av svært ulike fraksjoner med stor variasjon, både når det gjelder nedbrytningstid og evne til å overføre smittsomme sykdommer til mennesker og dyr.

Biologisk nedbrytbart avfall omfatter både hageavfall, rester av grønnsaker, kjøtt og fisk, og avføring fra mennesker og dyr.

- For det andre har denne avfallstypen fra gammelt av blitt tatt hånd om i husholdningen, i kompostbenge, septiktank, gjødselkjeller og utedo – *tilsynelatende* uten nevneverdige problemer.

Den største forskjellen når det gjelder mulig smitteoverføring ved slike lokale løsninger i dag sett i forhold til tidligere, er at det avfallet som nå oppstår i en husstand for en stor del ikke er produsert der. Matvarene kjøpes, og er av både innen- og utenlandsk produksjon. Matavfall kan derfor føre med seg smittestoff som ellers ikke finnes i nærmiljøet. Mennesker reiser lengre, oftere og - fremfor alt - hurtigere enn før, og kan bringe smittestoff med seg hjem uten at de har rukket å bli syke underveis, slik at de ikke selv vet at de er smittebærere.

Samtidig kan det være et problem at overivrige journalister, saksbehandlere og fagpersoner fra forskjellige leire skaper unødig og ubegrunnet frykt og engstelse forbundet med husholdningenes håndtering, import, foredling og ombruk av biologisk nedbrytbart avfall.

Dette siste ser vi mange eksempler på rundt om i landet: En bestemt lokal løsning kan være både anbefalt og tillatt et sted, mens den samme løsningen blir frarådet eller direkte forbudt et annet sted. Dette gjelder både fra kommunalt hold ved saksbehandling av utslippstillatelser, vedtak av avfallsplaner og tillatelser til hjemmekompostering, men også ved veiledning fra konsulenter og frittstående fagpersoner både når det gjelder hjemmekompostering og forskjellige former for "avfallsbehandling" kombinert med produksjonsdyrehold.

Det er mange eksempler på forbud / krav / påbud, gitt i kommunale avfallsforskrifter, som tilsynelatende savner helsefaglig vurdering. NRF har derfor ment at det er behov for avklaring av særlig hygienekrav og krav gitt med henvisning til smitteoverføring. Dette er også kommet tydelig frem gjennom den landsomfattende aktiviteten Grønn Hverdag har etablert for veilederpersonale i kompostering, hvor forskjelligartede hygienekrav i de kommunale avfallsforskriftene kan vanskeliggjøre veiledningsarbeidet. Flere kommuner gjennomfører kurs og gir "godkjenningsbevis" i hjemmekompostering, og noen har også utarbeidet kommunale forskrifter / veiledere for hjemmekompostering, som kompostørene må forplikte seg til å følge. Enkelte steder oppmuntrer

renovasjonsselskapene til hjemmekompostering ved å låne ut eller selge komposteringsbeholdere, og mange gir reduksjon i renovasjonsavgiften til husstander som komposterer selv.

Enkelte steder godkjenner kommunestyret at kloakk ledes til gjødselkjeller, dvs at husstanden (eller også nabohusstandene) får utslippstillatelse til gjødselkjeller – med påfølgende reduksjon i VA-avgiften, men uten at det stilles krav til produktet før det spres.

Andre steder ”behandles” matavfall fra privathusholdning og næringsvirksomheter ved at det dumpes i gjødselkjellere.

Summa summarum er det landsdekkende aktivitet innen området vi kan kalle ”lokal behandling av bioavfall”, men forbruker, veiledere og kommunale / fylkeskommunale godkjenningsmyndigheter har ingen felles, overordnet og tverrfaglig avklaring på en del sentrale spørsmål. Som et ledd i å hindre smittespredning og sykdom hos dyr og mennesker er dette svært uheldig. Smittevernet har ikke sterkere effekt enn det svakeste leddet i kjeden, og omvent er ubegrunnede strenge krav om og forbud mot bestemte behandlingsformer for bioavfall bare egnet til å skape unødig frykt hos forbrukerne.

I praksis viser det seg også ofte at et påbud / forbud gitt av en kommunal myndighet kan stå i direkte motsetningsforhold til det som bestemmes et annet sted i forvaltningen. Dette er uheldig, og bør unngås.

Gjennom prosjektet er det derfor lagt frem en del konkretiserte problemstillinger for de tre fagmyndighetene (Mattilsynet, SFT, SHD) for forvaltningsmessig og smittefaglig vurdering. Målsetningen var at det skulle kunne lages nasjonale retningslinjer basert på *helsefaglige vurderinger* til bruk for beslutningstakere og veiledere.

Problemstillingene gjaldt:

- 1. Hjemmekompostering**
- 2. Matavfall i gjødselkjeller**
- 3. Gårdskompostering**
- 4. Septik/kloakk til gjødselkjeller**

Under arbeidet med å sortere ut problemstillinger og faglige og forvaltningsmessige grenseoppganger, har Mattilsynet, Sosial- og Helsedirektoratet (SHD) og Statens forurensningstilsyn (SFT) vært kontaktet. I tillegg har deler av rapporten vært drøftet med Zoonosesenteret, samt med professor Eystein Skjerve ved Norges Veterinærhøgskole. Prosjektledelsen ytret ønske om at de smittefaglige problemstillingene helt eller delvis skulle fremmes for Vitenskapskomiteen for vurdering, men fagmyndighetene anså ikke at dette var nødvendig.

Samtlige problemstillingene omfatter minst to, ofte tre forvaltningsområder, og beveger seg i grenseområdet mellom landbruk, folkehelse og zoonoser. Ofte finnes ikke relevant forskningsmateriale eller lovverk tilgjengelig, og fagmyndighetene har således ikke kunnet gi eksakte avklaringer.

SFT har vært invitert til alle møter, og blitt presentert for samtlige problemstillinger med anmodning om avklaring / uttalelser. SFT har dessverre ikke hatt kapasitet til å imøtekomme innspillene.

NRF, som er prosjektleder og initiativtaker, har derfor enkelte steder valgt å komme med egne anbefalinger og føringer. Dette er gjort ut fra hensyn til medlemsbedriftenes behov for fremtidsrettet og forutsigbar aktivitet, og med en helt klar overordnet målsetning: **NRF ønsker ikke at organisasjonen eller dens medlemmer skal spille hovedaktør i en fremtidig smittesituasjon som skyldes risikorelatert avfallsbehandling**, jfr. BSE-situasjonen som oppsto grunnet lemping på kravene til behandlingstemperatur for animalsk avfall.

Rapporten er todelt:

I første del skisseres hver problemstillingen med derpå følgende anbefalt handling / forholdsregel. Her angis også hvem som har gitt anbefalingen.

I andre del refereres regelverk og hjemmel for anbefaling / forvaltningsvedtak.

FAGLIGE PROBLEMSTILLINGER

1. Hjemmekompostering

Problemstilling

Grunnen til at det reises spørsmål om hvorvidt det bør være restriksjoner på hjemmekompostering og bruk av slike kompostprodukter, er at det ofte er vanskelig å få en en hjemmekompost til å holde jevn høy temperatur gjennom året. Det er temperaturutviklingen i massen som gjør at komposten blir hygienisert, slik at uønskede bakterier og parasitter blir drept eller uskadeliggjort. Ettersom temperaturen ikke kan kontrolleres og styres på samme måte som i ett profesjonelt komposteringsanlegg, har det vært reist flere spørsmål vedrørende eventuelle restriksjoner på bruk av ferdig produkt hhv fraksjoner som kan komposteres.

1.1. Kan alle matavfallsfraksjoner - ut fra helsefaglig tilråding og vurdering - behandles i hjemmekomposten ?

Problemstilling: Animaliebiproduktforordningen (ABP) (EU 1774/2002) stiller prosesseringskrav til animalsk avfall som ikke er egnet til humant konsum. Det har imidlertid ikke vært oppe i debatten, verken under utformingen av ABP eller nå under utformingen av Bioavfallsdirektivet, spørsmål om hvorvidt det skal innføres tvungen, myndighetsovervåket innsamling av alt animalsk avfall. Det er således ikke grunn til å tro at dette skal skje. Forbrukerne (og lokale godkjenningmyndigheter) uttrykker imidlertid usikkerhet mhp smitterisiko ved kompostering av animalsk avfall, dette skyldes særlig de senere års hendelser med BSE (såkalt "kugalskap"), munn- og klauvsjuka, salmonella-holdige matvarer etc.

Enkelte steder i utlandet er det ikke tillatt å legge annet enn grønt avfall i kompostbeholderen. I noen norske kommuner har det, i forbindelse med veiledning om hjemmekompostering, vært reist spørsmål om et slik "forbud" mot hjemmekompostering av for eksempel kjøtt- og fiskeavfall skal gjøres gjeldende her i landet. Et slik forbud vil få følger for sammensetningen av restavfallet, som da vil inneholde en viss fraksjon våtorganisk avfall. For regioner med nyansert kildesortering vil dette igjen kunne medføre komplikasjoner ved deponering, da det ikke er tillatt å deponere våtorganisk avfall. På den annen side ønsker ikke NRF å tilrå sine medlemmer eller komposteringsveilederne å agitere for en praksis som kan medføre smittefare for mennesker og/eller dyr.

Mattilsynet har ingen faglige råd å gi i denne sammenheng. Tilsynet har heller ikke hjemmel til å forby ulike kjøkkenavfallsfraksjoner i hjemmekompost.

Helsemyndighetenes syn: Alle organiske fraksjoner kan komposteres - med unntak av forbindingsmateriell / sekreter der det er en kjent infeksjon eller smittefare i husstanden.

Forurensningsmyndighetene har ikke uttalt seg. Slik NRF ser det, kan det vanskelig sees å være bestemmelser i forurensningsloven som kan forby hjemmekompostering av bestemte avfallsfraksjoner.

NRF vil gjerne vise til resultater av undersøkelse utført av Veterinærinstituttet vedr. toksoplasmaforekomst hos jaktbart vilt i Norge. Her fremkom det at forekomsten hos rådyr og hare er svært høy. Dette er vilt som tradisjonelt bæres hjem til husstanden for utslakting og flåing. På bakgrunn av toksoplasma-parasittens overlevelsessevne i miljøet og de alvorlige konsekvensene en infeksjon kan gi hos mennesker, vil NRF tilrå at hjemmekompostører informeres om de faktiske forhold. Skinn og slakteavfall fra rådyr og hare bør graves ned – men ikke i grønnsak-åkeren! - eller leveres til godkjent kommunalt anlegg. Det bør ikke legges i kompostbingen.

Konklusjon: Med unntak av forbindingsmateriell / sekreter ved kjent smittefare eller infeksjon i husstanden samt slakteavfall fra rådyr og hare, kan alle organiske, biologisk nedbrytbare fraksjoner behandles i hjemmekomposten

1.2. Bør det være forbud mot tilsetning av urin til hjemmekomposten?

Problemstilling: I enkelte kommuner, hvor det er utarbeidet egen kommunal forskrift eller veiledning om hjemmekompostering, er det tatt inn et *forbud* mot tilsetning av urin til hjemmekomposten. Folk med lang erfaring i hjemmekompostering *anbefaler* derimot å tilsette urin til komposten når prosessen stopper eller går tregt vinterstid. Dette tjener tre hensikter: Gir tilførsel av næringsstoffer (særlig N), øker vanngehalten og øker temperaturen. Ettersom urin fra friske familiemedlemmer ikke kan antas å inneholde sykdomsfremkallende mikroorganismer, har veilederpersonalet vanskeligheter med å finne faglig forsvar disse kommunale forbudene overfor forbrukerne / hjemmekompostørene.

Mattilsynet har ingen hjemmel til å forby slik tilsetning, og har heller ingen faglig mening om dette.

Helsemyndighetenes vurdering er at komposten kan tilsettes urin fra friske mennesker. Så lenge *alle* medlemmene i husstanden er friske, er dette ikke forbundet med helsefare eller hygieniske ulemper. Urin fra friske mennesker inneholder ikke smittestoff.

Forurensningsmyndighetene har ikke uttalt seg, men antas heller ikke å ha hjemmelsgrunnlag til å gjøre det om dette forholdet.

Konklusjon: Det er ingen helsefaglig grunn eller lovhjemmel som forbyr tilsetning av urin fra friske husstandsmedlemmer til hjemmekomposten.

1.3. Bør det være bruksbegrensninger på produkter fra hjemmekompost?

Problemstilling: Hjemmekompost blir ikke kontrollert på samme måte som prosessen og produktene fra kommersielle komposteringsanlegg. Vi vet også at temperaturen ofte er verken like stabil eller like høy i en kompostbinge som i et stort anlegg. Samtidig vet vi at det er temperaturen som er den viktigste hygieniseringsfaktoren ved kompostering. Er det lovhjemmel eller smittefaglig grunn til at det skal være bruksbegrensninger på ferdig produkt fra hjemmekompostering? Hvilke begrensninger skal det i så fall være?

Mattilsynet svarer at det ikke har reguleringer på bruk av hjemmekompost i forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav. Eventuelle bruksbegrensning må altså baseres på faglig begrunnede tilrådinger fra de respektive helsemyndighetene.

Helsemyndighetenes oppfatning er at kontrollen bør ligge på hvilke råvarer man komposterer, ikke på bruken. I hjemmekompost oppstår det ikke smittestoff som ikke allerede har passert gjennom husholdningen.

Forurensningsmyndighetene antas å ikke ha hjemmelsgrunnlag til å pålegge bruksbegrensninger for ferdig produkt fra hjemmekompostering. SFT har ikke ønsket å uttale seg.

NRFs vurdering (se også pkt. 1.4): Dersom komposten inneholder ekskrementer fra katterkasse, og katten er en utekatt, bør ikke komposten brukes på grønnsaksengen eller under markvekster som for eksempel jordbærplanter, dersom plantene ikke er beskyttet med plastikk under bærene. Grunnen er faren for overføring av toksoplasma. Dette forholdet gjelder bare for produkter som spises rå, altså ikke for for eksempel poteter. Av samme grunn bør selvfølgelig grønnsaksengen dekket med netting el.lign. for å forhindre at kattene bruker jorden der som avtrede om sommeren. Dersom hjemmekomposten inneholder strø fra kaninbur el.lign., bør kompostproduktet heller ikke benyttes på matvekster som spises uten varmebehandling – dette pga risikoen for overføring av koksidiøse

Konklusjon: Så lenge råvarene til hjemmekomposten skriver seg fra matvarer lovlig omsatt i Norge eller produsert i egen husholdning, er det ingen helsemessig eller miljømessig risiko forbundet med å bruke komposten i grønnsakhage, blomsterbed eller nedmoldet som jordforbedringsmiddel ved plenlegging. Unntaket er ved dyrking av overflatevekster som spises rå: Dersom komposten inneholder strø fra katterkasse, kaninbur el.lign., bør den ikke brukes på markvekster som spises uten varmebehandling.

1.4. Kompostering av strø fra katterkasser, gnager-/fuglebur og lignende

Problemstilling: Strø og pellets fra katterkasser og kaninbur er ypperlig strukturmateriale for hjemmekomposten. Dessuten er dette fraksjoner som er uønsket i restavfallet, fordi det er lett biologisk nedbrytbart. Enkelte steder tillater ikke de kommunale renovasjonsforskriftene at dette tas med i hjemmekomposten. Vi ønsker en smittefaglig og forvaltningsmessig avklaring på spørsmålet. Bør det gis særskilte råd om eller være forbud mot kompostering av innhold fra katterkasser etc?

Mattilsynet har ingen hjemmel til å forby bruk, og har heller ingen faglig mening om dette. Må eventuelt avklares utfra helsefaglige vurderinger.

Helsemyndighetene har ikke særlovning på dette feltet.

SFT har ikke uttalt seg. Det synes ikke å være hjemmel i forurensningsloven for å komme med slik forbud i en kommunal avfallsforskrift.

NRFs vurdering (se også pkt. 1.3): Det er en viss mulighet for overføring av toksoplasmainfeksjon ved håndtering av ekskrementer fra katter som ferdes utendørs. Innekatter får ikke i seg slik smitte. Toksoplasmainfeksjon hos gravide kan gi fosterskader, særlig dersom kvinnen smittes i første trimester. Ekskrementer fra gnagere kan inneholde koksidier (en tarmparasitt), som også kan smitte til menneske. Både toksoplasma og koksidier finnes naturlig i det norske utemiljøet, men det bør likevel frarådes å kompostere slike ekskrementer dersom kompostproduktet skal brukes i grønnsakseng og lignende. Skal komposten brukes i blomsterbed og ved plenlegging etc, har dette ingen vesentlig betydning.

Konklusjon: Generelt råd (utarbeidet av NRF): Man må regne med at husstandens medlemmer allerede har vært eksponert for de infektive agens (= smittestoff) som eventuelt måtte være i avføringen fra husstandens kjæledyr/-fugler før denne havner i kattekassen / komposten. Komposteringsprosessen vil bidra til å redusere eller uskadeliggjøre smittestoffet. Dersom man tilsetter katterstrø og lignende til komposten, bør man likevel la være å bruke kompostproduktet i grønnsakbedet for rot- og markvekster som skal spises rå. For høytvoksende arter som ikke kommer i kontakt med jord er det ingen grunn til særskilte forholdsregler.

2. Matavfall i gjødselkjeller

Problemstilling

Det finnes forskjellige former for "avfallsbehandling" i gjødselkjeller, hvor matavfall fra så vel private husholdninger som fra næringsmiddelbedrifter / storhusholdning leveres til en gårdbruker som "behandler" avfallet sammen med husdyrgjødsel i egen driftsbygning. Denne prosessen foregår uten noen form for tilsyn eller krav til temperatur, kontroll av driftsrutiner eller av kryssende veier for avfall / fôrtransport etc. Det rapporteres om økt interesse for slike "behandlingsløsninger" i forbindelse med innføringen av ABP.

Mattilsynet mener at det ikke foreligger noen kjent, smittefaglig avklaring på human – eller dyrehelsemessig smitterisiko forbundet med å "behandle" matavfall i gjødselkjeller. Mattilsynet ønsker ikke å forestå noen avklaring overfor Vitenskapskomiteen, men har signalisert at tilsynet eventuelt vil vurdere forholdet på nytt.

Helsemyndighetene anfører at dette ikke er et folkehelseanliggende, og således heller ikke spesielt regulert i helselovgivning. Eventuell smitteproblematikk her er relatert til dyresykdommer og også til en eventuell smitteoverføring til næringsmiddelkjeden via matproduserende planter/dyr.

SFT har ikke uttalt seg.

NRF mener at det, sett fra avfallsbransjens side, er svært uheldig og undergravende med slik virksomhet. Disse "anleggene", dvs. gjødselkjellerne, blir ikke ført tilsyn med eller underlagt godkjenningprosedyrer slik tilfellet er med ordinære behandlingsanlegg. De slipper dermed også de strenge kravene til internkontroll, avgifter og regelverksetterlevelse som gjelder for godkjente avfallsbehandlingsanlegg. Det er sterkt konkurransevridende, også for de næringsvirksomhetene som kan levere sitt næringsavfall på denne måten fremfor til et godkjent anlegg med krav til lønnsomhet og derfor høyere mottakspriser.

Konklusjon: Ingen av fagmyndighetene har vedkjent seg forvaltningsmyndighet som dekker denne formen for aktivitet. Mattilsynet vil vurdere å se nærmere på saken. NRF vil, ut fra føre-vår-prinsippet, sterkt fraråde sine medlemsbedrifter å inngå avtaler om å levere ikke-hygienisert matavfall til "behandling" i gjødselkjeller, da det verken temperatur – eller tidsmessig er mulig å styre hygieniseringsprosessen i en gjødselkjeller på samme måte som i et moderne anlegg for biologisk behandling. NRF ønsker å forhindre at medlemsbedrifter skal bidra til ombruk av matavfall som ikke er tilstrekkelig hygienisert.

3. Gårdskompostering

Problemstilling

Det finnes en del såkalte gårdskomposteringsanlegg i Norge. Disse tar imot og behandler, på vegne av kommunen og mot betaling, kildesortert matavfall fra husholdning. Det ferdige produktet, hvis råstoff er en blanding av husdyrgjødsel og matavfall, brukes som gjødsel / jordforbedringsmedium. Anleggene er offisielt en del av den kommunale avfallsplanen, men er ikke registrert hos det tidligere Landbrukstilsynet / nå Mattilsynet. Det finnes altså ikke i tilsynsmyndighetenes oversikt over biologiske avfallsbehandlingsanlegg, kan derfor ikke kontaktes ved evt. smittesituasjoner relatert til biologisk nedbrytbart avfall, og deltar ikke i nettverk om regelverksforståelse og –oppdatering. Som for ”anleggene” beskrevet under pkt 2 gir dette disse virksomhetene en slags fristatus, de slipper kostnadskrevende IK-rutiner, loggføring, prøvetaking osv. Dette kan resultere i konkurransevridning, ettersom de har vesentlige lavere driftsutgifter enn godkjente anlegg.

De faglige vurderingene rundt gårdskompostering blir ikke tatt opp innenfor rammene av dette prosjektet. Ettersom forholdet gårdskompostering er tatt med i ABP, forventes det at nødvendige epidemiologiske og smittefaglige vurderinger forbundet med slik avfallsbehandling allerede er innsamlet og vektlagt

Mattilsynet: *Produktet* er registreringspliktig hos Mattilsynet i hht gjødselvareforskriften, men *anleggene* er det ikke. Registreringsplikten for produkt gjelder bare dersom produktet omsettes utover bruk på eget eller leid areal og over 1 tonn TS. Produktet skal da tilfredsstillere forskriftens krav til hygieneparametre og tungmetallinnhold, dvs. at nasjonalt regelverk gjelder, som for alle komposteringsanlegg. Transport- og behandlingsforskriften for animalsk avfall gjelder i dag for disse anleggene, men oppheves når ABP implementeres. Mattilsynet har ikke klarhet i hvilke krav som i fremtiden vil gjelde for gårdskomposteringsanlegg.

Helsemyndighetene svarer at dette er ikke av faglig interesse, da det er ikke er spesiell folkehelsestrussel forbundet med dette. Imidlertid antas det at slike gårdskomposteringsanlegg faller inn under forvaltningsbestemmelsene om avfallsbehandlingsanlegg i forskrift om miljørettet helsevern.

SFT har ikke uttalt seg.

NRFs vurdering: Forholdet er at flere slike anlegg inngår i kommunens avfallsplan, men de er ikke registrert hos det tidligere Landbrukstilsynet / nå Mattilsynet. SFT er blitt spurt om hvilke muligheter tilsynet tenke seg for rutiner og kommunikasjonsmåter mellom eget forvaltningsapparat og Mattilsynet, slik at begge forvaltningsorgan får oversikt over samtlige anlegg som driver biologisk avfallsbehandling. Det er ønskelig at rutineene omfatter oversikt over virksomheter som allerede er i drift, samt nyetableringer.

4. Septik/kloakk til gjødselkjeller

Problemstilling

I enkelte kommuner tillates det å lede kloakk fra egen husholdning og fra toalett i driftsbygning til gjødselkjeller. Enkelte renseanlegg ser også på muligheten for å levere kloakkslam til "behandling" i gjødselkjeller. Det foreligger mye dokumentert kunnskap om fekal – oral smitte fra humanfaeces, men det er ikke kjent hvorvidt det foreligger smittefaglig avklaring på human – eller dyrehelsemessig smitterisiko forbundet med å "behandle" kloakk / septik i gjødselkjeller.

Mattilsynet antar at det ikke hadde være foretatt noen risikovurdering av forholdet. Tilsynet vil ikke ta noe skritt for å få utført slik smittefaglig vurdering.

Helsemyndighetene: Dette er ikke et forvaltningsproblem som hører under helselovgivningen. Det foreligger mulighet for smitteoverføring via spredning av ubehandlet humanfaeces. Dette må vurderes nærmere i SHD. Uklart hvilket regelverk som her bør gjelde. Fysisk sett dreier det seg ved slike kloakkløsninger om humanfaeces, men språklig sett blir materien omtalt som husdyrgjødsel fordi den befinner seg i og senere spres fra en gjødselkjeller.

SFT har ikke uttalt seg.

* Spørsmålet er uavklart hva angår hygieniske forhold og forvaltningsavgrensning.

LOVREGULERINGER OG HJEMLER

Nasjonalt regelverk som kommer til angjeldelse

Matloven, herunder FOR 2003-07-04 nr 951: forskrift av 4. juli 2003 nr 951 om gjødselvarer mv. av organisk opphav (gjødselvarerforskriften)

Kommunehelsetjenesteloven, herunder forskrift av 25. april 2003 nr. 486 om miljørettet helsevern

LOV-1981-03-013-6 Lov om vern mot forurensninger (Forurensningsloven)

EU-lovgivning

EUs forordning for animalske biprodukter ikke egnet til humant konsum (ABP (EU 1774/2002)) – implementeres i nasjonalt regelverk

EUs Biowaste-directive – bestemmelser om bioavfall – vil gjelde i Norge når det er vedtatt i EU.

I tillegg:

Kommunale renovasjonsforskrifter

Kommunale avfallsplaner

Veiledning om hjemmekompostering fra kommuner, teknisk etat, avfallsselskap, hagelag etc

1 Lovregulering av hjemmekompostering

Mattilsynet: Hjemmekompostering omfattes av gjødselvarerforskriften når årlig produksjon av kompost overstiger 1 tonn tørrstoff (TS), og kompostproduktet spres på annet enn eget eller leiet areal. Så lenge det kun komposteres animalsk avfall av type kildesortert matavfall fra husholdning, produksjonen er < 1 tonn TS og produktet bare spres på eget areal, vil anlegget ikke bli omfattet av gjødselvarerforskriften.

Matloven (fortolkning gjort at Mattilsynet):

Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav,

§ 2. Virkeområde:

Forskriften omfatter gjødselvarer av organisk opphav, herunder husdyrgjødsel, silopressaft, avløps slam, vannverksslam, kompostprodukter og annen organisk gjødsel, organisk-mineralsk gjødsel, organiske og uorganiske dyrkingsmedier, jordforbedringsmidler, jorddekkingsmidler, anaerobt omsatt biomasse, forbrenningsprodukter, komposteringspreparater og vekststoffer med mikroorganismer mv. Folier, matter og lignende omfattes ikke av forskriften.

Forskriften omfatter ikke hjemmekompost. Produksjon og omsetning av husdyrgjødsel og silopressaft for bruk på eget eller leid areal omfattes ikke av forskriftens del II. Dyrkingsmedier omfattes ikke av forskriftens del III. Forskriftens del III omfatter heller ikke private hager, med unntak for § 28.

Vedlegg 1: Definisjoner

”Hjemmekompost: Kompost produsert og brukt på eget eller leid areal. Selvprodusert kompost som spres på arealer hvor det dyrkes vekster for omsetning regnes ikke som hjemmekompost når årlig produksjon av kompost ikke overstiger 1 tonn tørrstoff (TS).”

Det er noe usikkert hvordan den kommende ABP skal fortolkes mht privat behandling av animalsk avfall. Forordningen deler på den ene side animalsk avfall inn i kategorier basert på

(risiko)vurderinger av (potensielt) innhold av smittsom agens, på den annen side definerer den forskjellige typer behandlingsanlegg og – metoder for slik avfall. Matavfall fra husholdning vil inntil videre bli unntatt fra behandling i hht ABP. På den annen side blir behandlingsanlegg som tar imot annet animalsk avfall (utelukkende eller i tillegg til ”catering waste”), omfattet av forordningen. Borettslag og større sameier omfattes ikke av forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav, så lenge de ikke omsetter kompostproduktet. Så lenge det kun komposteres animalsk avfall av type kildesortert matavfall fra husholdning, vil anlegget heller ikke bli omfattet av ABP.

MATLOVEN Mattilsynet må avklare hvorvidt annet regelverk (enn gjødselvarerforskriften) under Matloven kan legges til grunn for å regulere hjemmekompostering.

Helselovgivningen (vurdering gjort av SHD): Hjemmekompostering omfattes av kommunehelsetjenesteloven Kap 4 A, og også av forskrift om miljørettet helsevern.

Kommunehelsetjenesteloven (fortolkning gjort av SHD): Vurdering etter kommunehelsetjenesteloven (kht-lov): Forskrift om miljørettet helsevern, hjemlet i kht-loven, skal sikre at miljørettet helsevern (mhv) ivaretas gjennom andre lovverk. For eksempel anbefales sterkt at kommunale avfallsforskrifter sendes til høring hos kommunehelsetjenesten. Kommunelegen har rett og plikt til å uttale seg om for eksempel avfallsplan/avfallsforskrift - §1.4. annet ledd. Kommunehelsetjenesten har en selvstendig plikt til å ha oversikt over risikofaktorer i kommunen (kht-loven § 1.4., første ledd). Avfallshåndtering /-behandling må anses å henhøre her – og dette bør derfor sikre at kommunehelsetjenesten viser et selvstendig engasjement. Hjemmekompostering foregår utendørs, ikke inne i hjemmet, og dermed er hjemmekompostering omfattet av mhv-forskriften – kht-lovens Kap 4 A.

Uttaleretten/vedtaksretten er i kht-loven lagt til *kommunestyret*, som kan delegere denne videre til *kommunelegen*, hvilket i praksis vil si at saksbehandler for *miljørettet helsevern* kan være rette instans i enkelte kommuner.

For de tilfeller hvor det viser seg vanskelig å få en uttalelse i hht kht-loven, har Sivilombudsmannen foretatt følgende avklaring: Det å ikke fatte vedtak, er et vedtak om å ikke bruke sin vedtakskompetanse. For å få til en god saksbehandling på avfallsområdet bør man sikre seg at kommunelegen får tilstrekkelig kunnskap til å kunne gi sin uttalelse om de forslag som fremmes (se for øvrig NRFs kommentar til samhandling mellom forurensningsmyndighet og helseforvaltning)

SFT : FORURENSNINGSLOVEN. SFT har ikke kommet med kommentarer under prosjektarbeidet. SFT rapport 95-03 *Hjemmekompostering i kommunal renovasjon* omtaler ikke hjemmelsgrunnlag eller lovhenvvisninger i forbindelse med slik aktivitet.

NRFs fortolkning av forurensningsloven: Bioavfall fra husholdning faller inn under § 27 – *husholdningsavfall*.

Kommunal innsamling av husholdningsavfall omtales i § 30.

Jfr. første ledd har kommunen generell innsamlingsplikt. Dog kan kommunen, jfr. tredje ledd, unnta bestemte eiendommer fra den kommunale innsamlingsordning, evt. bestemme at den bare skal gjelde i tettbygd strøk.

Ifølge fjerde ledd, kan kommunen gi forskrifter for å få til en hensiktsmessig og hygienisk *oppbevaring, innsamling og transport av husholdningsavfall*. NRFs vurdering er at hjemmekompostering ikke hører inn under noen av disse kategoriene, og antar derfor at det derfor ikke kan omfattes av kommunale avfallsforskrifter – ettersom avfallet ved hjemmekompostering ikke blir ”oppbevart” (det blir behandlet omgående og på stedet), ikke blir ”samlet inn” (det kommer bare fra egen husholdning) og ikke blir ”transportert” (fordi det behandles på egen eiendom).

NRFs vurdering er at hjemmekompostering kun omfattes av forurensningslovens generelle bestemmelser, og da særlig § 2.4: *Avfall skal tas hånd om slik at det blir minst mulig til skade og ulempe. Det skal gjenvinnes der dette ut fra en avveining av miljøhensyn, ressurs hensyn og økonomiske forhold er berettiget.*

Nå sier riktignok lovens § 1 (formålsparagrafen), annet ledd at *loven skal sikre at..... avfall ikke fører til helseskade...*

Ettersom helsemyndighetene har uttalt at hjemmekompostering hører inn under kommunehelsetjenesteloven, og de helsemessige og smittevernmessige forholdene rundt hjemmekompost ikke ser ut til å kunne omfattes av kommunale avfallsforskrifter, er det nødvendig at kommunens forurensnings- og helseforvaltning i fellesskap utformer den policy og de råd som skal gjelde for slik virksomhet.

NRF kan ikke se at de kommunale forurensningsmyndighetene har hjemmel i eget lovverk til for eksempel å forby at visse biologiske fraksjoner (som urin, katteekskremer eller knokler) tilføres hjemmekomposten.

2 Lovregulering – matavfall til gjødselkjeller

Mattilsynets forvaltningsområde (ifølge vurdering gjort av Mattilsynet):

- Matavfall fra privathusholdning til gjødselkjeller er et uregulert område, som ikke omfattes av forskrift om transport av og anlegg m.v. som behandler animalsk avfall (*Obs. Denne forskriften oppheves når ABP implementeres i norsk lovgivning*).
- Det finnes forvaltningskrav til utforming av gjødselkjellere, mht avrenning etc.
- Usikkerhet om hvorvidt gjødselkjeller blir å oppfatte som ”anlegg” etter ABP. Dette må avklares av Mattilsynet.

NRFs tilleggsopplysning:

Forskrift av 24.01. 2002 nr. 63 om begrensinger for bruk av gjødsel, jordforbedringsmilder, dyrkingsmedier mv. som inneholder animalsk avfall eller foredlede proteiner gjelder ikke for avfall fra husholdninger / storhusholdninger

Helselovgivningen: Regulerer ikke forholdet (vurering gjort av SHD)

SFT har ikke uttalt seg.

NRFs vurdering: Så vidt man kan se omfattes ikke forholdet av forurensningsloven. NRF hadde ønsket å få en avklaring fra SFT på dette, da det finnes steder hvor matavfall fra husholdning dumpes i gjødselkjellere som et ledd i kommunens offisielle avfallsbehandlingsplan.

NRF har derfor valgt å komme med en selvstendig anbefaling til sine medlemmer om ikke å delta som aktør i denne formen for ”avfallsbehandling”. Grunnen er at fordi denne prosessen tilsynelatende ikke hører inn under noen av fagmyndighetenes forvaltningsområde, blir det heller ikke ført tilsyn med råvarene inn, prosessen eller produktet. Det er korte avstander mellom gjødselkjelleren, spredningsarealene og besetningen på gården, og det er samme personale og utstyr som brukes på alle områdene. NRF mener at det er for lite tilgjengelig dokumentasjon som godtgjør at slik avfallshåndtering under uheldige omstendigheter ikke kan medføre smittefare og utløse en epidemi. NRF vil råde sine medlemmer til å unngå å havne i en slik situasjon.

3 Lovregulering - gårdskompostering

Mattilsynet: Transport- og behandlingsforskriften gjelder i dag for disse anleggene, men oppheves når ABP implementeres. Tilsynet har gjort følgende vurdering av eget regelverk som omhandler gårdskompostering:

Kompostering / co-fermentering av matavfall og husdyrgjødsel på gårdsbruk omfattes av det regelverket Mattilsynet forvalter (Gjødselverforskriften).

Produktet er registreringspliktig etter forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav – dette gjelder for kompost som ikke er hjemmekompost.

Omsetning	Egne arealer, ikke dyrkes vekster for salg	Egne arealer, dyrkes vekster for salg
Over 1 tonn/ år	reg pliktig	ikke reg pliktig
Under 1 tonn/ år	ikke reg pliktig	ikke reg. pliktig

Det mangler muligens en klar definisjon på hva begrepet ”vekster for salg” innebærer, f. eks eng (til eget bruk) og beite vil falle utenfor.

Produktet er altså registreringspliktig hos Mattilsynet, men ikke anleggene. Registreringsplikten for produkt gjelder dersom det omsettes utover bruk på eget eller leid areal og over 1 tonn TS. Produktet skal da tilfredsstillende forskriftens krav til hygieneparametre og tungmetallinnhold, dvs. at nasjonalt regelverk gjelder, som for alle komposteringsanlegg.

Komposterte matrester fra kjøkken/butikk kan spres på eng og beite i dag. Annet avfall som inneholder animalske proteiner kan ikke spres på eng og beite. (bruksbegrensningsforskrift) Et gårdsanlegg kan produsere inntil ett tonn per år og dermed ikke være registreringspliktig eller

omfattes av forskrift om gjødsel mv. av organisk opphav. I tillegg må en bonde ha gjødselplanlegging for å motta produksjonstilskudd. Dette er ikke Mattilsynets forvaltningsområde.

* Følgende spørsmål er fremdeles uavklart fra Mattilsynets side:

- * Det er uklart hvilke konsekvenser ABP får for slike anlegg.**
- * Hvilke prosesskrav skal stilles?**
- * Kjøkkenavfall (catering waste / former food stuff) vil bli gitt forlenget unntaksstatus fra kravene til behandling som kategori 3 materiale. Dvs at nasjonalt regelverk skal gjelde. Det er uklart hvorvidt gårdskomposteringsanleggene vil bli berørt av ABP, slik at forordningens krav til drift og bygninger også vil omfatte gårdskomposteringsanlegg.**

Mattilsynet planlegger å avklare enkelte av disse forholdene i veilederen til forskrift om gjødsel mv. av organisk opphav. Mattilsynet vil også avklare definisjonen på matproduksjon gjennom veileder til forskriften.

Helsemyndighetene: Uklart hvorvidt gårdskomposteringsanlegg er registrerings-/tilsynspliktige (og i så fall ved hvilken myndighet) etter forskrift om miljørettet helsevern. Dersom de ikke er det, er denne type anlegg ikke av interesse for helsemyndighetene. Det er ingen spesiell folkehelsestrussel forbundet med denne formen for avfallshåndtering.

NRFs vurdering er at gårdskompostering er et avfallsbehandlingsanlegg, og derfor omfattes av forskrift om miljørettet helsevern (jfr. § 2 virkeområder). Selv om virksomheten foregår på egen grunn, skjer den ikke inne i boligen. Gårdskompostering må derfor likestilles med hjemmekompostering – som omfattes av kommunehelsetjenesteloven Kap 4 A, og også av forskrift om miljørettet helsevern.

SFT har ikke uttalt seg.

NRFs vurdering er at et gårdskomposteringsanlegg er et avfallsbehandlingsanlegg som krever godkjenning og driftstillatelse etter forurensningslovens kap. 3 og § 29. Dette er da også praksis rundt omkring i landet. Problemet er at de kommunale forurensningsmyndighetene ikke informerer andre kommunale / regionale myndigheter om virksomheten. Både Mattilsynet og kommunehelsetjenesten er forvaltningsorgan med selvstendig regelverk gjeldende for slike virksomheter. NRF vil derfor oppfordre til at de kommunale forurensningsmyndighetene informerer den lokale Mattilsyns- og helsemyndighet om søknader fra og driftsforhold ved slike anlegg, og at disse fagmyndighetenes smittevernmessige og hygieniske vurderinger tas med i saksbehandlingen.

4 Lovregulering - kloakk til gjødselkjeller

Forholdet er jevnstilt med prosessen under pkt. 3, nemlig at det forvaltningsmessig hører under flere instanser.

Mattilsynets egen vurdering: Forholdet er ikke regulert i eller omfattet av i forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav, da en gjødselkjeller ikke er et anlegg.

- Humanfaeces kan spres på lik linje med husdyrfaeces.

NRFs vurdering:

* Uavklart spørsmål til Mattilsynet: Selv om gjødselkjellere ikke oppfattes som slambehandlingsanlegg etter forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav, synes det likevel som om produktet "husdyrgjødsel blandet med kloakk" omfattes av forskriftens § 25 (*Spesielle krav til bruk av produkter med avløpslam*), og derfor er underlagt spredningsrestriksjoner. Gjødselvareforskriftens § 25 sier:

Produkter som inneholder slam kan ikke spres på areal der det dyrkes grønnsaker, poteter, bær eller frukt. Der slam er spredt kan det først dyrkes slike vekster minimum tre år etter siste sprededato.

Slam må ikke spres i eng eller brukes i gartnerier. I private hager, parker, lekeareal og lignende må slam bare brukes som del av et dyrkingsmiddel.

Etter spredning skal slammet nedmoldes straks og senest 18 timer etter spredning.

Ved bruk av produkter med slam må foretaket senest to uker før første levering legge fram for kommunen melding med vurdering av alle forhold som kan ha innvirkning på jordbruksfaglige, forurensingsmessige, sikkerhetsmessige, helsemessige og hygieniske forhold ved bruken. Meldingen skal også inneholde opplysninger om mengde, sammensetning, størrelse og type areal det skal spres på, eventuelle jordanalyser foruten gårds-/bruksnummer og navn/adresse på mottaker.

Kommunen skal forelegge meldingen for medisinskfaglig rådgiver til uttalelse. Avdekker meldingen forhold som gjør at forskriftens krav ikke etterleves, kan kommunen kreve forholdet rettet etter kommunehelsetjenesteloven § 4a-8.

Enhver som disponerer slam plikter å innføre og utøve internkontroll i overensstemmelse med forskrift av 25. april 2003 nr. 486 om miljørettet helsevern § 12.

Helsemyndighetene (SHDs vurdering): Dersom avklaringen ender med at produktet oppfattes som slam, hører det inn under bestemmelsene i kht-lov (se over).

SFT har ikke vurdert saken.

* Uavklart spørsmål: Ved vurdering av tillatelse til (og refusert VA-gebyr ved) føring av kloakk til gjødselkjeller bør bestemmelsene om vern mot helse-, natur og miljøskade tillegges vekt. Dette alene tilsier at helse-, veterinær- og landbruksmyndigheten i kommunen må avgi selvstendig høring, noe som i praksis vil si kommunehelsetjenesten og Mattilsynet.